

SADRŽAJ

1 „Carstvo sredine”	9
2 Apsurdnost, frivolnost, odsutnost: Aspekti evropskog vakuuma	14
3 Ansambl maksimuma: Novoevropska formula intenziteta	27
4 <i>Translatio Imperii</i> : Prenošnje moći kao evropska mitomotorika	36
5 Od Carstva ka Uniji: Aktuelno prenošenje Carstva	47
6 Misliti na budućnost kontinenta: Ka problemu politike vizija	56
Naknadna beleška	69
Napomene	71
Izabrana bibliografija: Peter Sloterdajk	79
O autoru	85

„CARSTVO SREDINE“

Nakon Drugog svetskog rata brojni interpretatori evropske situacije izražavali su gledište i osećanje da je, počevši od 1945, Evropa ispala iz svog tradicionalnog položaja središta sveta. Od Kolumba do Hitlera vladalo je snažno uverenje da kršno gorje evropske kopnene mase, koja se prostire od Lisabona do Budimpešte, Praga i Varšave, i od Palerma do Štokholma i Dablina, predstavlja geopolitičko i idejnopolitičko žarište zemaljske kugle. Štaviše, izraz „svet“ nosio je do 1945. godine nesumnjivo evropsku boju, kako filozofski, tako i diplomatski.

„Svetski ljudi“ – to su, donedavno, naprosto bile evropske elite. Evropska kartografija je bila vodeća u naporima, karakterističnim za Novi vek, da zemljinu kuglu, tek otkrivenu u svom stvarnom obliku, zajedno sa njenim kontinentima i okeani-

ma učini preglednom kao jednu celinu bez tajni za političare, trgovce i ljude obrazovane u „visokim tvrđavama” Zapada. Može se utvrditi da su evropski fabrikanti globusa tokom stoleća najpresudnije doprineli konkretnoj predstavljenosti naseljene Zemlje u celini; oni su ispunili potrebu za *quasi* božanskim pregledom, što je u međuvremenu preneto na satelitsku optiku.¹ Bila je to nesumnjivo izvorna evropska strast, naime, ukloniti bele mrlje sa mápa dalekih kontinenata. Evropski amalgam nauke i kolonijalizma prvo je stvorio političku i geografsku sliku Zemlje – kao da je prirodna funkcija svetske celine bila to da ona bude pojmljena na osnovu evropskih interesa i da bude prožeta evropskim merilima. Ako još i danas Papa svoje uskršnje poslanice šalje *urbi et orbi*, on time artikuliše kako klasično, tako i naivno viđenje sveta rimskog i *eo ipso* evropskog stanovišta gospodarenja: svet nije ništa drugo nego prirodno dâti horizont krajnjih evropskih ambicija. Nisu prošle ni čitave tri nedelje kako se Kolumbo vratio sa svog prvog putovanja, kada je Papa Aleksandar VI, Bulom *Inter caetera* od 4. maja 1493, dodelio Špancima i Portugalcima prava vladavine nad novootkrivenim svetovima na zapadu. Prošla je jedna godina od povratka „otkri-vaoca”, kada su obe iberijske nacije, ugovorom iz Tordesiljasa, između sebe „podelile kolač” novog

sveta, i to sa – makar naknadno – neizbežnim blagoslovom Rima. Španske fregate su, u vreme Karla V, svetskim morima krstarile pod carskom devizom: *Plus ultra*, najmarkantnijom reči Evropljana Novoga veka. Od tada je Evropljanin onaj ko na bilo koji način ima udela u tom – „Uvek dalje”. To je motorička glavna formula Novog veka. U isto vreme je to *motto* arhiimperijalističkog uverenja po kome bi onaj ko otkriva morao postati gospodar onog što je otkriveno. Ništa nije tako evropsko kao vera da onaj ko otkriva sme zahtevati prava pronalazača ili stvaraoca. Tako sama radoznalost postaje svetskom moći; Evropljani uče da veruju da će daleko dogurati onaj ko daleko vidi i daleko ide. Malo nedostaje do toga da bi se smelo reći da je svet gotovo pola milenijuma bio eksperiment radoznalog Evropljanina. Nisu se uzalud evropske empirijske nauke mogle preporučiti svim novim gospodarima globusa.

Takozvani Stari svet je od 1494. do 1945 uživao svoje panoptičke privilegije u svim konsekvencama: bio je region sveta kojem je, blagodareći toku stvari, pripalo da više vidi nego da bude viđen i da više vlada nego da trpi. Za evropsku panoptiku nije najpre nastala samo jedna istinska slika o jednoj kugli na kojoj su izdelfeni kontinenti i mora, nego je nastao i istinski pojam o ljudskom rodu,

u okviru kojeg su Evropljani naučili da sebe poimaju gotovo kao privilegovanu stranku i rasu. Svojim primatom „onog koji otkriva”, Evropljani su se upleli u pustolovinu novovekovne političke antropologije. Njima je pre svega došla pred oči ona celina ljudskog roda, koja se iznova potvrđivala prilikom svakog kruženja oko planete. Ta celina se više nije mogla, kao u svetu nastanjenom Rimljanima, misliti kao tamna biološka povezanost između građana Carstva i varvara. Naprotiv, sada bi ono opšte ljudsko moralo biti pojmljeno s one strane suprotnosti divljeg i civilizovanog, kao jedinstvo ljudskog roda u mnoštvu kultura. Evropljani su prvi shvatili duboku misao – da se u svim civilizacijama variraju aspekti i dijalekti jedne iste rodne prirode: kulture i narodi su pesme jedne višeglasne moći uobrazilje, pesme koje pripadaju čitavom ljudskom rodu. Nije slučajno jedna od temeljnih reči evropske kritike umetnosti u 19. i 20. veku glasila: „svetska književnost”.²

Evropi tako pripada ne samo odgovornost za kolonijalnu bedu, već i za autorstvo onog oduvek zamućenog sjaja novovekovnog pojma roda, koji se egzemplarno artikulisao u objašnjenju ljudskih prava. Sve to je samo drugačiji način da se kaže da je Evropa u svojoj ključnoj svetsko-povesnoj fazi bila „carstvo sredine” – ipak, ne poput tradicional-

ne Kine, statička i defanzivna sredina, već glavna komanda zahvatajućeg kretanja koje je sve što je dohvatilo pretvaralo u resurse i zone uticaja. Velika posledica Kolumbovog putovanja bila je opredmećivanje zemlje i ljudskog roda putem evropskih slika i pojmova – sa posledicom koja bi se pre svega mogla sažeti u stavu: „teško otkrivenima”. Bilo bi pogrešno prećutati da je evropska privilegija pogleda na svet sa sobom, pored imperijalnih povlastica, donela i vladalačke dužnosti. Ako je Evropa imala preimućstvo da, zahvaljujući svojim kartama i globusima, prva kontemplira sliku sveta, onda su ipak i neke veličine među nosiocima evropske svetske politike takođe prve opazile sadržaj formule o „težini sveta”. Taj iskaz – *onus orbis* – bio je od početka nešto daleko više od floskule za preuzvišenost austrijskog dvora pri njegovim drskim ekspanzijama u obe Amerike i na Pacifik; u njemu se sedimentira „otežavanje” svekolike politike u svetu nakon Kolumba. Većina evropskih državnika, od Filipa II do Čerčila, znala bi šta želi da kaže alegorijski prikaz iz 17. stoleća, kojim se car Karlo V portrestisao kao nosač Zemljine kugle – na ramenima cara počivao je globus, obmotan girlandom sa natpisom: *O quam grave onus.*³